

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۳/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۵/۱۰

تحلیل عوامل مؤثر در زمینه‌های توسعه کارآفرینی نواحی روستایی

احمد تقدیسی

استادیار، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

صدیقه هاشمی*

دانشجوی دکتری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

محمد مهدی هاشمی

دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد، ارسنجان، ایران

چکیده

علاقه به کارآفرینی و سیاست‌های کارآفرینانه به طور قابل توجهی در سال‌های اخیر در میان دانشگاهیان و بسیاری از دانشمندان توسعه اقتصادی افزایش یافته است. زیرا که این سیاست با ایجاد اشتغال، موجب بهبود شرایط کلی اقتصاد محلی و منطقه‌ای و ارتقاء توسعه روستایی می‌شود. از طریق کارآفرینی روستایی می‌توان با شناسایی مزیت‌ها، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های جوامع روستایی بر اساس برنامه‌ریزی راهبردی مناسب، به توسعه اقتصادی روستایی دست زد. هدف از این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر کارآفرینی در روستاهای دهستان آباد طشک شهرستان نیریز (استان فارس) می‌باشد. در این راستا از روش تحقیق پیمایشی با بکارگیری پرسشنامه استفاده شده است. پایایی پرسشنامه با استفاده از محاسبه آلفا کرونباخ (۰/۷۲٪) تأمین شد. جامعه آماری، ۱۴۹۴ خانوار روستایی است که بر پایه فرمول کوکران، شمار نمونه‌ها ۳۰۵ نمونه از خانوارها به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون t

تک نمونه‌ای، همبستگی، تحلیل مسیر و تکنیک پرومته استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عوامل سه‌گانه اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی در روستاهای مورد مطالعه به دلیل منفی بودن نتایج آزمون T تک نمونه‌ای، در حد مطلوب نیست و به دلیل وجود همبستگی بین ظرفیت‌ها، می‌توان با افزایش وضعیت یک عامل به توسعه سایر عامل‌ها کمک نمود. از آنجایی که شاخص زیرساختی در روستاها بیشترین تأثیر را بر کارآفرینی داشته، لزوم توجه به این بعد به خصوص در روستای خواجه جمالی به دلیل اینکه از ظرفیت بالاتری برخوردار است، حائز اهمیت می‌باشد.

کلمات کلیدی: توسعه روستایی، کارآفرینی روستایی، پرموتی، دهستان آباد طشک

مقدمه

استخراجی و... با رشد منفی همراه است، این فعالیت می‌تواند امیدوارکننده باشد (J. Goetz at all, 2010:31). اما کارآفرینی برای اینکه بتواند باعث تحول در جامعه روستایی شود، نیاز به یک تغییر در فرهنگ و تقویت سیاست‌های عمومی دارد که در این راستا باید سرمایه‌گذاری توسط دولت و سازمان‌های مردمی صورت گیرد. در واقع این نوع فعالیت نیاز به یک نگاه اقتصادی توسعه‌ای جدید دارد که جامعه را مسئول ایجاد و توسعه از درون می‌داند (M. Markley, 2006:5). برای اینکه کارآفرینی در روستاها را افزایش دهیم، نیازمند شناسایی ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها موجود در روستاها و مردم روستایی هستیم زیرا که این فعالیت با تأکید بر منابع محلی صورت می‌گیرد. از این رو باید مقتضیات مکانی و زمانی روستاها از جمله در زمینه اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی و زیست‌محیطی را باید در نظر گرفت.

اقتصاد روستاهای دهستان آباد طشک وابسته به کشاورزی است اما طی خشکسالی‌های چند سال اخیر، این بخش مهم اقتصادی دچار رکود گردیده است، بنابراین یافتن یک فعالیت شغلی مکمل و همراه با این بخش، می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی روستاهای منطقه کمک نماید که کارآفرینی و توسعه کسب و کارهای کوچک در روستاها می‌تواند این مهم را فراهم نماید. از آنجایی که کارآفرینی و ایجاد مشاغل جدید در این دهستان در سطح پایین است و تا حال مطالعه‌ای در زمینه توسعه کارآفرینی روستاهای این دهستان صورت نگرفته است؛ لذا در این مقاله با هدف بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی مؤثر بر کارآفرینی در روستاهای دهستان آباد طشک پرداخته شده است.

مبانی نظری تحقیق**مفهوم کارآفرینی و کارآفرین**

کارآفرینی پدیده‌ای چند بعدی است که توافق عمومی در مورد آن وجود ندارد. نه تنها از نظر روانشناسی، انسان‌شناسی، اقتصاد و مطالعات تجاری دیدگاه‌های متفاوتی در مورد کارآفرینی وجود دارد، بلکه به نظر می‌رسد دیدگاه غالب در

تقویت کارآفرینی و ایجاد بستر مناسب برای توسعه از ابزارهای پیشرفت کشورها به ویژه کشورهای درحال توسعه است. زیرا فعالیت کارآفرینی با اثربخشی بالا به توسعه اقتصادی منجر می‌شود (Verheul, 2004:4). به عبارت دیگر کارآفرینی تمایل به ریسک‌های حساب شده دارد هم در زمینه شغلی و هم مالی و سپس انجام کار برای ایجاد مزیت و امتیاز (Ashomre, 2004:6). امروزه تلاش‌های مردم مناطق روستایی برای دستیابی به پایداری اقتصادی می‌تواند با استفاده از کارآفرینان محلی افزایش یابد، زیرا تمرکز بر منابع اقتصادی محلی از طریق توسعه کارآفرینی محلی یکی از شیوه‌های توسعه اقتصادی این مناطق است (Heaton, 2005:1). در واقع فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی محدود شده است به طوری که مردم فقیر راهی برای خروج از فقر و بدبختی ندارند. آن‌ها اگر هم شاغل باشند، بهره‌وری در سطح پایین است. آن‌ها اغلب زمین ندارند و اگر هم داشته باشند بسیار کوچک است. هیچ امیدی برایشان در مناطق روستایی وجود ندارد؛ از این رو آن‌ها به شهرهای بزرگ مهاجرت می‌کنند و بیکاری روستایی بیکاری شهری را به دنبال دارد. تقریباً برای تمام کشورهای درحال توسعه، حوزه جذب نیروی کار در بخش کشاورزی محدود است. از این رو مشکل بیکاری ادامه خواهد داشت و حتی بدتر هم خواهد شد مگر آنکه منابع اشتغال غیر کشاورزی یافت شود (Folmar at all, 2010:368). یکی از این منابع، ایجاد کارآفرینی در محیط‌های روستایی می‌باشد. زیرا که کارآفرینی به عنوان یک عنصر عمل می‌کند که ضمن افزایش رشد از طریق شکل‌گیری کسب و کار، مشوق‌های مالیاتی و جذب کارکنان خلاق جوان؛ موجب بالا رفتن استانداردهای زندگی می‌شود. همچنین کارآفرینی رشد محلی را به دنبال دارد، از این رو در مناطق روستایی مهم است و به نظر می‌رسد با توجه به اینکه صنایع دستی، فعالیت سنتی روستایی، بخش کشاورزی، صنایع

جدید برای ایجاد تولید یا خدمت جدید و یا استفاده از فناوری جدید در محیط روستایی، می‌داند (heriot,2002:2). کارآفرینی روستایی در اصل تفاوتی با مفهوم عام کارآفرینی ندارد، فقط شرایط خاص مناطق روستایی از جمله بالاتر بودن ریسک و کمبود امکانات و ضعف مدیریت در این نواحی باعث می‌شود که زمینه‌های کارآفرینی در روستا متفاوت با سایر نواحی و فعالیت‌ها باشد (فراهانی و حاجی حسینی، ۱۳۹۲: ۷۱۸). کارآفرین روستایی به دنبال شناخت فرصت‌های جدید، نوآوری و خلاقیت در فعالیت‌های کشاورزی و غیر کشاورزی، کاربری اراضی و استفاده بهینه، متنوع و نوآورانه در مسیر توسعه روستایی است. کارآفرینی روستایی می‌تواند تجارت و کسب‌وکار را در مشاغل کشاورزی و غیر کشاورزی گسترش دهد (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷: ۱۸۲-۱۶۱).

سرمایه‌گذاری و کارآفرینی محرک‌های رشد اقتصادی در مناطق روستایی است. توسعه روستاها در مقایسه با گذشته، پیوند گسترده‌تری با مفهوم کارآفرینی یافته است. در حال حاضر مؤسسات و اشخاص صاحب نظر در توسعه روستایی، ایجاد کارآفرینی را به عنوان شیوه‌ای مداخله‌جویانه در توسعه می‌دانند که قادر است روند توسعه روستاها را تسریع کند. در این شیوه، به ضرورت ارتقای کارآفرینی در روستاها نیز توجه می‌شود؛ به گونه‌ای که سازمان‌های توسعه، کارآفرینی روستایی را همانند پتانسیلی برای ایجاد فرصت‌های وسیع شغلی تلقی می‌نمایند، سیاستمداران آن را به عنوان راه‌حل کلیدی جلوگیری از آشفته‌گی روستایی شناخته، کشاورزان آن را به عنوان ابزاری برای بهبود درآمدهای کشاورزی در نظر می‌گیرند و زنان آن را به عنوان امکان کار در مجاورت منزلشان تلقی می‌کنند که این شیوه؛ استقلال، عدم وابستگی و کاهش نیاز شدید آنان را به حمایت‌های جامعه موجب می‌شود.

مورد تعریف کارآفرینی، نیز در زمان‌ها و مکان‌های مختلف، متفاوت است. این خود موجب شده تعاریف متفاوتی از کارآفرینی مطرح شود؛ از جمله ایجاد سازمان‌های جدید (Gartner, 1998 in UlhØi, 2005:940)، ترکیبی از عوامل موجود (Schumpeter, 1934 in UlhØi, 2005:940)، بهره‌برداری از فرصت‌ها (Kirzner, 1973 in Knight, 1921 in UlhØi, 2005:940)، تحمل عدم قطعیت (UlhØi, 2005:940)، گرد هم آوردن عوامل تولید و... (UlhØi, 2005:940) in، شومپتر^۱ (1949) از نخستین اقتصاددانانی است که پدیده کارآفرینی را مورد بررسی قرار داده است. وی در تعریف کارآفرینی با تأکید بر نوآوری، ۵ مشخصه برای آن در نظر گرفته است:

- معرفی محصولات جدید
  - معرفی روش‌های جدید تولید
  - ورود به بازارهای جدید
  - استفاده از منابع جدید
  - سازمان‌دهی مجدد- اشکال سازمانی جدید (Afrin at all, 2010:14)
- در همه تعاریف کارآفرینی توافق بر این دارند که رفتارهای کارآفرینان عبارت‌اند از:
- ۱) ابتکار (۲) سازمان‌دهی مجدد مکانیسم‌های اجتماعی و اقتصادی (۳) پذیرش خطر یا شکست (عامل اول برای موفقیت یک کارآفرین است) (Afrin at all, 2010:16) و از تمامی تعاریف کارآفرینی تأثیر قوی آن بر اقتصاد برمی‌خوریم که کارآفرینی را عامل کلیدی اقتصادی می‌داند (Popescu, 2013:563).

کارآفرینی روستایی

ریگان^۲ (2002) کارآفرینی روستایی را فراهم کننده زمینه اشتغال، افزایش درآمد و تولید ثروت، بهبود دهنده کیفیت زندگی و کمک کننده به افراد محلی برای مشارکت در اقتصاد می‌داند. ورتمن، (۲۰۰۲) کارآفرینی روستایی را ایجاد سازمان

¹ Schumpeter

² Reagan

جدول (۱): تعاریف کارآفرینی

منبع	تعریف کارآفرینی
Richard Cantellion به نقل از (stefanescu,2012)	کارآفرینی به هر نوع درگیری در یک فرایند ریسک پذیری برای سازماندهی عوامل تولید به جهت ارائه یک محصول یا خدمات مورد تقاضای بازار، گفته می‌شود.
آلفرد مارشال (۱۸۹۰) به نقل از (Stefanescu & On,2012)	کارآفرینی به عنوان یک عامل مهم از تولید همراه با زمین، سرمایه و نیروی کار است.
Drucker(1985)	کارآفرینی یک فعالیت نوآورانه که منابع موجود بهره با ظرفیت جدید تولید ثروت را شامل می‌شود.
Stevenson(1985)	فرایندی است که فرصت‌ها بوسیله افراد بدون توجه، به منابعی که در کنترل آنهاست، تعقیب می‌شود.
گارتنر (1988) به نقل از (Popescu,2013)	ایجاد سازمان‌ها و فرایندی که بوسیله آن سازمان‌های جدید موجودیت می‌یابند
Covin & Slevin (1989)	کارآفرینی را به عنوان مشخصه‌ای سازمانی است که از طریق رفتارهای مدیران در سازمان قابل مشاهده است
Smart & Conant(1994)	فرایندی هدفمند و پویا که در طی آن، فرد از طریق ترکیب اندیشه‌های خلاق، به شناسایی فرصت‌های جدید و نیازهای بازار پرداخته و به منظور دستیابی به نتایج مطلوب، با پذیرش میزان مشخصی ریسک، اقدام به تحصیل و مدیریت منابع و سازگاری با محیط می‌نماید.
Timmons(1997)	کارآفرینی یک راهی از تفکر، استدلال و عمل است که موقعیت را به سمت جامعیت در رویکرد و رهبری متعادل، هدایت می‌کند.
Venkataraman(1997) به نقل از (Popescu,2013)	کارآفرینی در مورد چه کسی و چگونگی نتایجی که فرصت‌ها را به وجود می‌آورد تا کالاها و خدمات آینده کشف، ایجاد و بهره‌برداری شوند
Achintya(2003)	کارآفرینی پرحش و جوش است. واقعیتی است که فرد می‌تواند توسعه یافته و پس از آن می‌تواند چشم‌انداز را تغییر دهد و ایده‌های خود را به عمل تبدیل کند
کمیسیون اتحادیه اروپا (۲۰۰۳) به نقل از (stefanescu,2012)	کارآفرینی را طرز فکر و فرایند ایجاد و توسعه فعالیت‌های اقتصادی با ترکیب ریسک پذیری و خلاقیت با مدیریت و یا یک سازمان می‌داند
Hart(2005)	کارآفرینی به عنوان روند شروع و ادامه گسترش کار جدید

منبع: یافته‌های تحقیق^{۳۴}، ۱۳۹۳.

^{۳۴} تمامی جداول مقاله برگرفته از یافته‌های تحقیق می‌باشد.

یعنی شناسایی کسانی که دارای پتانسیل برای تبدیل شدن به کارآفرینان و صاحبان کسب و کار هستند و در آرزوی ایجاد کسب و کار جدید برای رسیدن به بازارهای جدید، فناوری بالا و رشد بالا می‌باشند (M. Markley, 2006:5). در کل دو دسته عوامل بیرونی و درونی در موفقیت کارآفرینان نقش دارند. از جمله عوامل بیرونی می‌توان به سیاست‌های حمایتی دولت، موقعیت بازار، توانایی مالی و دانش و اطلاعات لازم اشاره کرد. عوامل درونی یا شخصی موفقیت کارآفرینانه عبارت‌اند از: مدیریت مالی، خصوصیات ویژه کارآفرین، فرایند تولید و توانایی رقابت در عرصه بازار (Lescevic, 2002: 47).

کارآفرینی روستایی در سه سطح ممکن است اتفاق بیفتد:

- ۱- فردی که ویژگی‌های فردی مثل سن، درآمد، تحصیلات، مالکیت و... عوامل مؤثر بر این سطح از کارآفرینی است.
- ۲- افراد را جزئی از شبکه، جامعه یا کشور می‌داند و شامل دسترسی به بازار کار، حمل و نقل و ارائه خدمات می‌شود.
- ۳- شامل حمایت جوامع از کارآفرینی فردی و ایجاد خوشه‌های متمرکز می‌شود (J. Goetz at all, 2010:24).

بنابراین از آنجایی که توسعه کارآفرینی یک رویکرد جدید به توسعه اقتصادی برای بسیاری از مناطق روستایی است، رهبران و حامیان کارآفرینی باید از طریق کمک‌های مالی، فنی و خدماتی زمینه لازم را برای توسعه کارآفرینی روستایی فراهم کنند. در غیر این صورت یک استراتژی تمرکزگرا جای استراتژی سفارشی متناسب با ویژگی‌های منحصر به فرد منطقه را می‌گیرد. که این امر می‌تواند از طریق شناخت استعدادهای کارآفرینی، شناسایی توسعه مالی در منطقه، حمایت از کارآفرینان و ارائه سرمایه‌ها به آن‌ها (م. مارکلی، ۲۰۰۶: ۶)، از بین بردن دیوان سالاری، سرمایه گذاری در شرکت‌های روستایی، بکارگیری و جذب ایده‌های جدید محقق شود (Pages, 2006:8).

البته برای تمامی این گروه‌ها، ایجاد کارآفرینی و اشتغال، وسیله‌ای برای بهبود کیفیت زندگی افراد، خانواده‌ها و اجتماعات موردنظر است که نتیجه تعامل آن ایجاد محیط و اقتصاد سالم می‌باشد (پاسیان، ۱۳۸۳: ۲۸۱).

با وجود چالش‌های پیش روی بخش‌های سنتی روستایی، موفقیت در آینده اقتصاد روستایی به طور ناگسستگی با ظرفیت‌ها و توان‌های روستایی مرتبط است. کارآفرینی با شناسایی فرصت‌های کسب و کار جدید، شغل و درآمد را در مناطق روستایی ایجاد می‌کند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که کارآفرینی روستایی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در مناطق روستایی در راستای دستیابی به توسعه پایدار است (افتخاری، سجاسی قیداری و رضوی، ۱۳۸۹: ۳).

اگر بخواهیم کارآفرینی در محیط‌های روستایی ایجاد کنیم اول باید یک ارزیابی در سیاست‌های کارآفرینی داشته باشیم. دوم جمع‌آوری داده‌های دقیق در مورد کارآفرینی روستایی و تمایز آن در سیاست با کارآفرینی شهری و سوم مشخص ساختن تمایز میان انواع کارآفرینی است (J. Goetz at all, 2010:21).

همچنین برای داشتن یک کارآفرینی و کسب و کار پایدار در مناطق روستایی، باید به کارآفرینی اجتماعی توجه شود زیرا که این نوع کارآفرینی به نفع جامعه محروم و در نهایت کل جامعه است و رفاه جامعه و ذی‌نفعان را به دنبال دارد. در واقع این نوع کارآفرینی به دنبال ایجاد ارزش اجتماعی است (Situmorang, 2012:399).

مثلاً در اروپا با آموزش و ترویج و کمک به زنان، معلولین، مهاجرین و... آن‌ها را از نظر اجتماعی و اقتصادی توانمند ساخته و اهرمی برای خلاقیت و نوآوری آن‌ها فراهم می‌سازد (Apolloni, 2013:350).

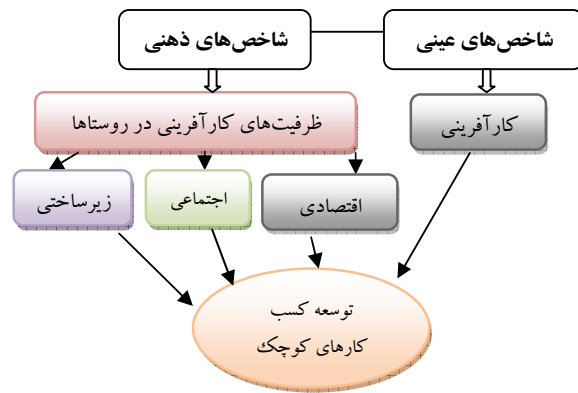
به عبارت دیگر می‌توان گفت که با شناخت استعدادهای درخشان کارآفرینی به توسعه انسانی برسیم و این استراتژی بیش از استراتژی توسعه کسب و کار مهم است. اولین قدم در این راه، شناسایی استعدادها و کارآفرینی در یک مکان روستایی است.

نموده‌اند اما سرمایه‌گذاری‌های کوچک تأثیر بسیار کمی بر زندگی افراد فقیر روستایی داشته است. وی وجود اعتبارات را به تنهایی کافی نمی‌داند بلکه نیاز به یک رویکرد جامع از اعتماد و خدمات را ضروری می‌داند. همچنین ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا و گسترش ارتباطات را شرط لازم برای توسعه کسب و کارهای کوچک در هند می‌داند.

یافته‌های آفرین^۳ و همکاران (2010) در مقاله‌ای تحت عنوان «اعتبارات خرد و توسعه کارآفرینی زنان روستایی در بنگلادش» نشان می‌دهد که اعتبارات خرد تأثیر مثبت اجتماعی و اقتصادی در مناطق روستایی بر جای گذاشته است. در بین عامل‌ها، مهارت مدیریت مالی، مهم‌ترین عامل توسعه کارآفرینی زنان روستایی بوده است. همچنین اعتبارات خرد باعث گسترش فعالیت‌هایی از قبیل بافندگی، صنایع دستی، دامداری، آبریز پروری و... شده که با ایجاد فرصت‌ها، باعث خودکفایی زنان گردیده و افزایش فرصت‌های اشتغال، افزایش بهره‌وری، بهبود تغذیه و مسکن، توانمندسازی اجتماعی و اعتماد به نفس آن‌ها را به دنبال داشته است.

فلومار^۴ و همکاران (2010)، در مقاله‌ای تحت عنوان «عوامل مؤثر بر کارآفرینی صنعتی روستایی در بین کشاورزان در بنگال غربی: روش معادلات ساختاری» به بررسی عوامل مؤثر بر کارآفرینی صنعتی روستایی در میان کشاورزی بنگال غربی پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که همه کارآفرینان از حمایت مالی خانواده برخوردار نیستند و بازار سرمایه می‌تواند این شکاف را پر کند که این امر از طریق راه‌اندازی مؤسسات مالی و همچنین ارتقاء برنامه‌های آموزشی و در مناطق روستایی همراه با معافیت مالیاتی امکان‌پذیر باشد.

۱- عوامل اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه در وضعیت نامطلوبی قرار دارد.

شکل (۱): مدل مفهومی تحقیق

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

پیشینه تحقیق

کارآفرینی ابتدا در حوزه موسیقی مطرح شد سپس در سال ۱۹۳۳ کارآفرینی وارد حوزه جدید و وسیع‌تر کسب و کار شد. تحقیقات فراوانی در زمینه کارآفرینی روستایی صورت گرفته که در زیر به آن‌ها پرداخته شده است:

سینگ^۱ (2002)، به بررسی نهادینه شدن کارآفرینی روستایی از طریق سازمان‌های غیردولتی پرداخته و معتقد است که مشکلات جمعیت و بیکاری در روستاهای هند، نهادینه کردن فرآیند و مفهوم کارآفرینی روستایی را مطرح ساخته است. سازمان‌های غیردولتی و تجربه مؤسسه توسعه کارآفرینی با استفاده از آموزش به عنوان یک استراتژی، نتایج بسیار مثبتی به همراه داشته‌اند و برای دستیابی به آن، توسعه سرمایه‌گذاری روستایی را یک راه‌حل اساسی می‌داند.

ک. شتی^۲ (2008) در تحقیق خود تحت عنوان «سرمایه‌گذاری کوچک برای توسعه سازمانی (کسب و کار) کوچک» در ایالت کارناتا کای هند با دیدگاه جامع و رویکرد یکپارچه نسبت به توسعه شرکت‌های کوچک، به بررسی تأثیر سرمایه‌گذاری‌های کوچک برای کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که نهادهای سرمایه‌گذاری، تعاونی‌ها، بانک‌های تجاری و... در این راه کمک زیادی

³ Afrin

⁴ Folmar

¹ Singh

² K. Shetty

معرف‌های مرتبط در قالب ۴۳ گویه با طیف لیکرت ۵ سطحی طراحی و استخراج گردید. سپس با ادغام گویه‌ها، کارآفرینی و ابعاد کارآفرینی به سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی تقسیم شد و پایایی پرسشنامه با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ سنجیده شد و میزان آن ۰/۷۱ به دست آمد که بیانگر پایایی نسبتاً مناسب این مقیاس است. برای تکمیل اطلاعات پرسشنامه، از روش مصاحبه نامنظم و آزاد استفاده شده است. آزادی عمل زیادتر برای کسب اطلاعات دقیق‌تر و بیشتر، دلیل استفاده از این نوع محاسبه است.

جدول (۱): میزان آلفای کرونباخ کل و ظرفیت‌های مختلف مؤثر بر کارآفرینی

شاخص	آلفای کرونباخ
ظرفیت اقتصادی	۰/۶۹
ظرفیت اجتماعی	۰/۶۸
ظرفیت زیرساختی	۰/۷۳
کارآفرینی	۰/۷۵
کل	۰/۷۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

جامعه آماری، خانوارهای روستایی دهستان آبادیه طشک می‌باشد که برابر سرشماری سال ۱۳۹۰ دارای ۵ روستا است که در کل ۵۳۷۱ نفر جمعیت و ۱۴۹۴ خانوار را شامل می‌شود. شمار نمونه‌ها برای تکمیل پرسشنامه، بر پایه فرمول کوکران، ۳۰۵ نمونه از خانوارها است. جهت نمونه‌گیری در مرحله اول روستاها به دو طبقه کوهستانی و جلگه‌ای- جنگلی تقسیم شدند و بر اساس سهم هر گروه در جامعه، سهم آن در نمونه تعیین شده و به‌طور تصادفی چند نفر در هر گرایش به عنوان نمونه انتخاب شدند. در مرحله بعدی افراد انتخاب شده به صورت تصادفی با انتساب مطلوب انتخاب گردیدند.

شایان ذکر است چهارچوب زمانی این تحقیق، از نوع عرضی یا مقطعی است که فقط یک‌بار در مقطع زمانی ۱۳۹۲ انجام شده است.

به منظور تحلیل یافته‌ها از همبستگی اسپیرمن، آزمون t، تحلیل مسیر و تکنیک پرومیتی استفاده گردید. تکنیک پرومیتی برای حل مسائل چندشاخصه با این ساختار مناسب است:

۲- بین عوامل اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی کارآفرینی دهستان آبادیه طشک همبستگی معنی‌داری وجود دارد.

۳- بین عامل‌های موجود در روستاهای دهستان آبادیه طشک، عامل اقتصادی بیشترین تأثیر را در گسترش کارآفرینی دارد.

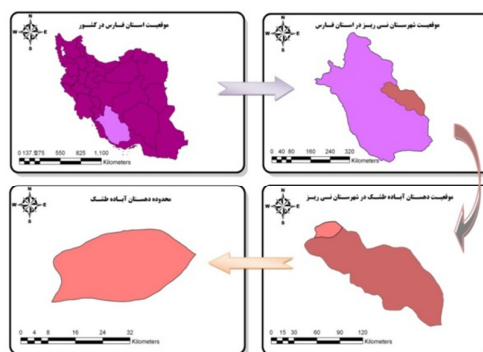
۴- در بین روستاهای مورد مطالعه، روستای خواجه جمالی بیشترین ظرفیت سه‌گانه کارآفرینی را دارا بوده است.

۵- بین ویژگی‌های فردی و کارآفرینی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

قلمرو جغرافیایی تحقیق

حوزه جغرافیایی مورد مطالعه، دهستان آبادیه طشک به مختصات جغرافیایی ۵۳ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۱۵ دقیقه طول شرقی و ۲۹ درجه و ۱۸ دقیقه تا ۲۹ درجه و ۵۵ دقیقه عرض شمالی است که در غرب شهرستان نیریز واقع است و بین شهرستان‌های مرودشت، شیراز و استهبان قرار دارد.

شکل (۲): موقعیت جغرافیایی شهرستان نیریز در استان فارس و دهستان آبادیه

طشک در شهرستان

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی مبتنی بر پیمایش است و از نظر درجه نظارت و کنترل، با مصاحبه و کنترل میدانی، نظارت شده است. اطلاعات نظری از روش کتابخانه‌ای و اطلاعات مربوط به منطقه مورد بررسی با توزیع و تکمیل پرسشنامه، مصاحبه و سرشماری گردآوری شد. برای بررسی بهتر در این پژوهش ابتدا مطابق جدول ۴

$$d_j = (1 - E_j); \forall j$$

در نهایت با استفاده از مقادیر (d_j) وزن معیارهای تصمیم به شکل زیر تعیین گردید:

$$w_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j}; \forall j$$

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی تحقیق نشان می‌دهد، میانگین سنی پاسخگویان ۳۵.۲۷ با انحراف معیار ۱۲.۵۳ و میانگین خانوار ۴.۰۷ با انحراف معیار ۲.۰۷ است. همچنین از نظر وضعیت سواد، بیشترین فراوانی مربوط به تحصیلات دانشگاهی با ۴۸.۵ درصد و از لحاظ شغلی بیشترین فراوانی با ۲۶.۵ درصد مربوط به کشاورزی است.

جدول (۲): وضعیت سن و خانوار پاسخگویان

متغیر	میانگین	انحراف معیار	ماکزیمم	مینیمم
سن	۳۵.۲۷	۱۲.۵۳	۸۵	۱۵
خانوار	۴.۰۷	۲.۰۷	۱۰	۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

جدول (۳): وضعیت اشتغال و سواد پاسخگویان

متغیر	مشاغل	فراوانی	فراوانی تجمعی	نما
شغل	کشاورزی	۲۶.۵	۲۶.۵	کشاورزی
	دولتی	۲۲.۱	۴۸.۵	
	خانه‌داری	۱۷.۶	۶۶.۱۷	
	دامداری	۵.۹	۷۲.۰۷	
	کارگری	۴.۴	۷۶.۴۷	
	خدماتی	۲.۹	۷۹.۳۷	
	صنعتی	۱.۵	۸۰.۸۷	
	سایر	۱۹.۱۳	۱۰۰	
سواد	بی‌سواد	۲.۹	۲.۹	دانشگاهی
	ابتدایی	۱۴.۷	۱۷.۶	
	راهنمایی	۱۴.۷	۳۲.۴	
	متوسطه	۱۹.۱	۵۱.۵	
	دانشگاهی	۴۸.۵	۱۰۰	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

جهت بررسی عوامل مؤثر بر کارآفرینی در نواحی روستایی، سه شاخص اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی در قالب ۴۳ گویه با طیف لیکرت ۵ سطحی و ادغام این گویه‌ها سنجیده شد.

گام نخست تابع ترجیح P_j به هر یک از شاخص‌های J اختصاص داده می‌شود. مقدار $P_j(a,b)$ برای هر زوج محاسبه می‌شود. این مقدار بین صفر و یک متغیر است. شش نوع تابع ترجیح وجود دارد که در این مقاله از ترجیح نوع ۵، یعنی معیار V شکل با ناحیه بی تفاوتی استفاده گردید.

$$P_k(a, a_j) = \begin{cases} 0 & d \leq q_k \\ \frac{d - q_k}{p_k - q_k} & q_k \leq d \leq p_k \\ 1 & d \geq p_k \end{cases}$$

گام دوم، میزان اولویت کلی $\pi(a,b)$ برای هر گزینه a روی گزینه b محاسبه می‌شود.

$$\pi(a, b) = \frac{\sum_{j=1}^k w_j p_j(a, b)}{(\sum_{j=1}^k w_j = 1)}$$

گام سوم: $\pi(a,b)$ نشان‌دهنده‌ی درجه‌ی اولویت گزینه a نسبت به گزینه b است. برای محاسبه قدرت ترجیح کلی گزینه a بر سایر گزینه‌ها، جریان خروجی با استفاده از رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$\phi^+(a) = \frac{1}{n-1} \sum_{x \in A} \pi(x, a)$$

ترجیح سایر که جریان ورودی نامیده می‌شود، با استفاده از a گزینه‌ها بر سایر گزینه از رابطه‌ی زیر محاسبه گردید:

$$\phi^-(a) = \frac{1}{n-1} \sum_{x \in A} \pi(x, a)$$

با داشتن و بررسی جداگانه‌ی دو جریان $\phi^+(a)$ و $\phi^-(a)$ می‌توان جریان خالص رتبه‌بندی را برای هر گزینه با استفاده از رابطه‌ی زیر محاسبه کرد (Figueira et al, 2004):

$$\phi(a) = \phi^+(a) - \phi^-(a)$$

جهت وزن دهی شاخص‌های تأثیرگذار بر کارآفرینی، عناصر ماتریس تکنیک پرموتی را به ازای هر شاخص با استفاده از نرم ساعتی به شکل زیر، نرمالیزه می‌نمایم:

$$p_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}; \forall i, j$$

در ماتریس تصمیم نرمالیزه شده، به ازای شاخص J آم‌آنروپی (E_j) ، به صورت زیر محاسبه می‌گردد:

$$E_j = -K \sum_{i=1}^m [p_{ij} \cdot \ln p_{ij}]; \forall j$$

به طوری که $k=1/\ln(m)$ است. همچنین جهت محاسبه اطمینان به صورت زیر محاسبه شد:

با فعالیت اصلی روستاها یعنی کشاورزی باشد. طی یک سؤال باز در پرسشنامه صورت گرفت، آن‌ها بیشتر خواهان صنایع تبدیلی و تکمیلی برای افزایش ارزش افزوده محصولات کشاورزی‌شان بودند. جهت تحلیل میانگین عددی حاصل از تحلیل عامل‌های کارآفرینی در روستاها بر اساس شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و زیر ساختی؛ گویه‌های مربوط به هر یک از شاخص‌ها را در هم ادغام کرده و از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. از آنجایی که گویه‌ها در طیف لیکرت ۵ سطحی سنجیده شده، مطلوبیت عددی آزمون T ، حد وسط طیف یعنی ۳ در نظر گرفته شده است. نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که این تفاوت در سطح آلفا ۰/۰۱ معنی‌دار است تفاوت آن‌ها از مطلوبیت عددی نیز به شکل منفی برآورد و ارزیابی شده است. آزمون فرضیه اول: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای ($t = -13/41$) شاخص اقتصادی نشان می‌دهد که این تفاوت میانگین ۰/۸۱- از لحاظ آماری معنی‌دار است ($p > 0/05$)؛ لذا فرضیه تحقیق تأیید می‌شود و با توجه به میانگین مشاهده شده، نتیجه گرفته می‌شود که عامل اقتصادی کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. همچنین نتایج آزمون t تک نمونه‌ای ($t = -9/38$) شاخص اجتماعی نشان می‌دهد که این تفاوت میانگین ۰/۶۲- از لحاظ آماری معنی‌دار است ($p > 0/05$)؛ لذا فرضیه تحقیق تأیید می‌شود اما از آنجا که میزان آماره t و حد بالا و پایین منفی می‌باشد، نشان دهنده نامطلوب بودن وضعیت عامل اجتماعی است.

نتایج توصیفی نشان می‌دهد که در بین شاخص‌های اقتصادی، دسترسی به عوامل تولید (زمین، سرمایه، نیروی انسانی) در روستا بیشترین میانگین (۳/۰۲) و کمترین ضریب تغییرات (۰/۳۸) را دارا بوده و نشان از آن است که در روستاهای مورد مطالعه عوامل تولید به خصوص نیروی انسانی تحصیل کرده و زمین کافی وجود دارد اما به دلیل عدم حمایت ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی از کسب و کار کوچک و نبود تسهیلات، آن‌ها برای توسعه کارآفرینی با مشکل مواجه شده‌اند. در بین شاخص‌های اجتماعی هم مشارکت زنان و دختران روستایی در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و تمایل به کار گروهی و تعاونی بیشترین میانگین و کمترین ضریب تغییرات و میزان حضور مروجان جهت کسب و کار جدید کمترین میانگین (۱/۶۶) را به خود اختصاص داده‌اند. در روستاها بیکاری زنان در حال افزایش است، این قشر از جامعه به دنبال کسب و کار جدید به خصوص در زمینه صنایع دستی هستند. اما آن‌ها از یک طرف توان مالی کافی و از طرف دیگر آموزش و مهارت لازم جهت شروع این کار را ندارند و از طرف دیگر برنامه و کارگاه آموزش در مناطق روستایی جهت بالا بردن سطح آگاهی و دانش فنی وجود ندارد. از نظر زیرساختی، روستاهای مورد مطالعه همگی از آب، برق، تلفن و گاز برخوردارند و این امکانات، شرایط را برای گسترش کارآفرینی تسهیل می‌کند و از آنجایی که فعالیت اصلی روستاها کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط با آن است، روستائیان ترجیح می‌دهند که اگر کارآفرینی و اشتغال‌زایی می‌خواهد صورت بگیرد، مرتبط

جدول (۴): کارآفرینی روستایی و ظرفیت‌های مرتبط با آن

ردیف	شاخص	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	اقتصادی	دسترسی به عوامل تولید (زمین، سرمایه، نیروی انسانی) در روستا	۳/۰۲	۱/۰۱۵	۰/۳۸
۲		آگاهی از نرخ محصولات در بازار	۳	۱/۰۱۷	۰/۳۹
۳		تشویق و به کارگیری جوانان برای ایجاد کسب و کارهای جدید	۲/۵۵	۱/۰۲۴	۰/۴۸
۴		وجود تنوع شغلی در روستا	۲/۵۲	۱/۰۱۸	۰/۴۷
۵		مشارکت شما در بررسی میزان تقاضا برای فروش محصولات تولید شده	۲/۳۲	۱	۰/۴۳
۶		تشویق و فعال کردن سرمایه گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی	۲/۲۶	۱/۰۱۴	۰/۰۵
۷		دسترسی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی و بومی	۲/۱۷	۰/۰۹۱	۰/۴۲
۸	ریسک پذیری و مخاطره پذیری اقتصادی افراد	۲/۱۴	۱/۰۱۱	۰/۵۲	

۰۰۴۹	۱۰۰۱	۲/۰۷	زمینه لازم برای کشف و ارزیابی و بهره برداری از فرصت‌ها جهت توسعه کارآفرینی	اجتماعی	۹
۰۰۵۳	۱۰۰۷	۲/۰۱	میزان توانمندی مالی جهت ایجاد کسب و کار		۱۰
۰۰۴۶	۰۰۹۲	۱/۹۸	مشارکت شما در شکل‌گیری و ایجاد تشکل‌ها، اتحادیه‌ها و اصناف در حوزه کسب و کار		۱۱
۰۰۴۵	۰۰۷۸	۱/۷۵	میزان سرمایه‌گذاری‌های خصوصی جهت ایجاد کسب و کارهای مختلف در روستا		۱۲
۰۰۴۹	۰۰۸۳	۱/۶۹	میزان همکاری بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در کسب و کار جدید		۱۳
۰۰۶	۱۰۰۱	۱/۶۷	امکان فضای لازم برای ایجاد کسب و کارهای جدید (منابع و تسهیلات)		۱۴
۰۰۵	۰۰۸	۱/۵۸	حمایت ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی از کسب و کار کوچک		۱۵
۰۰۴۱	۱۰۲۵	۳۰۰۷	مشارکت زنان و دختران روستایی در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی		۱۶
۰۰۳۸	۱۰۰۷	۲۰۸۱	تمایل به مشارکت شما در کارهای تعاونی و گروهی		۱۷
۰۰۴۳	۱۰۱۴	۲۰۶۸	میزان دانش و مهارت شما جهت رواج شغل جدید		۱۸
۰۰۴۸	۰۰۹۷	۲۰۵۳	مشارکت شما در شناسایی افراد خلاق و نوآور		۱۹
۰۰۵۱	۱۰۲۸	۲۰۴۹	میزان فعالیت دهیاری و شورای اسلامی روستا جهت ایجاد و گسترش کارآفرینی		۲۰
۰۰۴۸	۱۰۱۸	۲۰۴۴	مشارکت شما در تصمیم‌گیری و اجرای فعالیت‌های مختلف در روستا		۲۱
۰۰۴۷	۱۰۱۴	۲۰۴۴	میزان آشنایی شما با قوانین و مقررات کسب و کارهای جدید		۲۲
۰۰۴۶	۱۰۱۱	۲۰۴۳	آگاهی شما از دانش فنی در فعالیت و کسب و کار جدید		۲۳
۰۰۴۳	۱۰۰۴	۲۰۴	تصور شما نسبت به سیاست‌های توسعه کارآفرینی	۲۴	
۰۰۴۹	۱۰۱۶	۲۰۳۵	تشویق روستائیان به استقبال از طرح‌ها و ایده‌های نو	۲۵	
۰۰۵۱	۱۰۰۹	۲۰۱۲	تصور شما نسبت به سیاست‌های توسعه کارآفرینی در روستاها	۲۶	
۰۰۵۹	۱۰۱۸	۲	مشارکت در هیئت امناء و سازمان‌های محلی	۲۷	
۰۰۵۵	۱۰۰۲	۱۰۸۴	وجود شبکه‌های گوناگون تعاون روستایی	۲۸	
۰۰۴۷	۰۰۷۸	۱۰۶۶	میزان حضور مروجان جهت کسب و کار جدید	۲۹	
۰۰۳۲	۱۰۱۴	۳۰۵۳	زمینه لازم جهت توسعه فعالیت مرتبط با کشاورزی	زیرساختی	۳۹
۰۰۳۷	۱۰۲۳	۳۰۳۸	وجود زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا (همچون آب، برق، گاز روستا)		۳۱
۰۰۴۲	۱۰۳۷	۳۰۲۶	وجود منابع غنی طبیعی در روستا		۳۲
۰۰۵۱	۱۰۴	۲۰۷۴	زمینه لازم جهت توسعه فعالیت مرتبط با صنعتی		۳۳
۰۰۴۴	۱۰۰۹	۲۰۴۷	امکان حمل و نقل و دسترسی به بازار جهت فروش محصولات		۳۴
۰۰۵۹	۱۰۳۶	۲۰۲۹	وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب روستا (جاده‌ها و راه‌های ارتباطی روستا)		۳۵
۰۰۴۶	۱۰۰۳	۲۰۲۵	وجود نیروی انسانی ماهر جهت شروع کارآفرینی		۳۶
۰۰۵۳	۱۰۱۱	۲۰۱۲	وجود بازارهای محلی در محیط روستا		۳۷
۰۰۴۵	۰۰۸۳	۱۰۸۵	زمینه لازم جهت توسعه فعالیت مرتبط با خدماتی		۳۸
۰۰۵۵	۰۰۹۹	۱۰۷۹	وجود زیرساخت‌های فناوریانه مناسب روستا (مثل it و ict در روستا)		۳۹
۰۰۵۸	۰۰۹۷	۱۰۶۶	توزیع بهینه خدمات دولتی در روستا		۴۰
۰۰۵۹	۰۰۹۲	۱۰۵۶	وجود بانک‌ها و مؤسسات ارائه دهنده وام‌ها و اعتبارهای مالی در روستا		۴۱
۰۰۵۴	۰۰۸	۱۰۴۷	وجود سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی در روستا		۴۲
۰۰۵۸	۰۰۸۲	۱۰۴۱	وجود سازمان‌های محلی (صندوق‌های قرض‌الحسنه و ...) در روستا		۴۳

جدول (۵): تحلیل عامل‌های مؤثر بر کارآفرینی موجود در روستاها بر اساس آزمون t تک نمونه‌ای

شاخص	T	اختلاف میانگین	معنی داری	فاصله اطمینان ۹۵٪	
				حد پایین	حد بالا
اقتصادی	-۱۳/۴۱	-۰/۸۱	۰/۰۰۰	-۰/۹۳	-۰/۶۹
اجتماعی	-۹/۳۸	-۰/۶۲	۰/۰۰۰	-۰/۷۵	-۰/۴۹
زیرساختی	-۱۱/۸۷	-۰/۷۲	۰/۰۰۰	-۰/۸۵	-۰/۶۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

جدول (۶): ماتریس همبستگی ابعاد کارآفرینی

	Eghtesadi	ejtemaei	zirsakhti	karafarini
egh P- C	1	.530**	.523**	.828**
Sig (2-tailed)		.000	.000	.000
N	305	305	305	305
ejt P- C	.530**	1	.512**	.683**
Sig (2-tailed)	.000		.000	.000
N	305	305	305	305
zir P- C	.523**	.512**	1	.752**
Sig (2-tailed)	.000	.000		.000
N	305	305	305	305
kar P- C	.688**	.623**	.552**	1
Sig (2-tailed)	.000	.000	.000	
N	305	305	305	305

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

متغیر مستقل در نظر گرفته و با کارآفرینی به عنوان متغیر وابسته سنجیده شده است. بعد از محاسبه‌ی جایگزینی هر یک از عامل‌ها و کارآفرینی و محاسبه‌ی تحلیل واریانس هر یک، به محاسبه‌ی اثرات مستقیم هر یک از ابعاد پرداخته، در ادامه هم برای محاسبه‌ی اثرات غیرمستقیم با ضرب کردن کلیه مسیرها به فاکتور مورد نظر و در نهایت جمع کردن همه‌ی مسیرهای ضرب شده به فاکتور مورد نظر، اثرات غیرمستقیم نیز محاسبه گردید. ضریب تبیین مدل ۰/۷۱ می‌باشد. یعنی ۷۱ درصد از مجموع تغییرات متغیر وابسته توسط مدل تحلیلی فوق تبیین می‌شود. از طریق ضریب تبیین ضریب خطا محاسبه گردید که مقدار آن ۰/۲۹ به دست آمد. بنابراین می‌توان گفت که مدل علی به دست آمده تنها ۲۹ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نمی‌کند.

جدول (۷): اثرات عوامل مؤثر بر کارآفرینی

عوامل مؤثر	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	اثرات کلی
اقتصادی	۰/۳۴۳	-	۰/۳۴۳
اجتماعی	۰/۲۷۱	۰/۱۸۱	۰/۴۵۲
زیرساختی	۰/۴۲۰	۰/۴۱	۰/۸۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

نتایج آزمون t تک نمونه‌ای (t=-۱۱/۸۷) شاخص زیرساختی نشان می‌دهد که با وجود نامطلوب بودن شاخص، این تفاوت میانگین ۰-۰/۷۲ از لحاظ آماری معنی‌دار است (p>۰/۰۵)؛ لذا فرضیه تحقیق تأیید می‌شود.

برای بررسی فرضیه دوم و اطمینان از وجود ارتباط گویه‌ها جهت انجام تحلیل مسیر از همبستگی استفاده شده است. تحلیل ناپارامتری همبستگی میان عامل‌های اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی نشان از وجود رابطه مستقیم و معنی‌دار بین عامل‌های مختلف است. یعنی با افزایش و شکوفایی یک عامل، سایر عامل‌ها هم افزایش می‌یابد. بنابراین فرض تحقیق تأیید می‌شود و می‌توان گفت بین عامل‌های اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی منطقه رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین سه عامل و کارآفرینی نیز رابطه مستقیم و معنی‌داری با اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد.

جهت بررسی آزمون فرضیه سوم، میزان اثرگذاری عامل‌های سه گانه بر توسعه کارآفرینی در روستاهای مورد مطالعه، از مدل تحلیل مسیر استفاده شده است. در ابتدا ۴۳ گویه را در ۲ شاخص کلی عینی و ذهنی دسته بندی کرده و از گویه‌های عینی به عنوان کارآفرینی و از گویه‌های ذهنی به عنوان ظرفیت‌ها استفاده گردید. در این میان، ابعاد سه گانه به عنوان

جدول (۸): ماتریس متشکل از معیارها و آلترناتیوهای تصمیم‌گیری

عوامل	اقتصادی	اجتماعی	زیرساختی
خواجه جمالی	2.258		2.494
ده زیر	1.84	2.178	1.907
جزین	2.04	2.5	2.128
طشک	2.247	2.239	2.102
صفی آباد	2.13	2.071	2.1

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

در مرحله بعد از روش آماری آنالیز آماری شانون برای محاسبه وزن شاخص‌ها استفاده گردید.

جدول (۹): وزن شاخص‌های تحقیق

شاخص	اقتصادی	اجتماعی	زیرساختی
W	0.3172	0.240848	0.441952

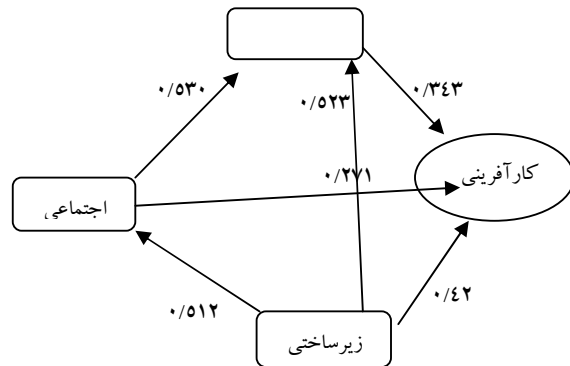
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

پس از آن با محاسبه جریان‌های خروجی و ورودی، یعنی $\varphi(a)$ و $\varphi^+(a)$ به محاسبه جریان خالص که همان $\varphi(a)$ است (جدول ۱۱) پرداخته شد و بر اساس رتبه‌بندی آن‌ها گزینه برتر انتخاب شد.

همان‌طور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، زمینه زیرساختی با اثر کلی ۰/۸۳ بیشترین تأثیر را بر توسعه کارآفرینی داشته است. بنابراین فرضیه تحقیق رد می‌گردد.

به منظور بررسی فرضیه چهار و اولویت‌بندی روستاهای منطقه مورد مطالعه برای توسعه کارآفرینی، از تکنیک پرومته استفاده گردید و در ابتدا ماتریس تصمیم‌گیری براساس داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها شامل ۳ شاخص اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی و ۵ روستا تشکیل شد. در قسمت افقی ماتریس معیارها و در قسمت عمودی نام روستاها که همان آلترناتیوهای مدل هستند، وارد گردیدند. برای اعداد اولیه شاخص‌ها هم میانگین شاخص‌ها از SPSS استخراج شده است. در مرحله بعد بر اساس تابع ترجیح نوع اول (عادی) این توابع تعیین گردید و آنگاه وزن‌های به دست آمده از آنالیز آماری در این توابع تأثیر داده شد و $\pi(a,b)$ ماتریس تصمیم‌گیری محاسبه گردید.

شکل (۳): تحلیل مسیر کارآفرینی و متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی

جدول (۱۰): محاسبه نمادهای ترجیح $\pi(a,b)$

Π	خواجه جمالی	ده زیر	جزین	طشک	صفی آباد
خواجه جمالی	0	0.215757	0.115452	0.100771	0.14
ده زیر	0	0	0	0	0.012885
جزین	0.019027	0.119332	0	0.037176	0.057849
طشک	0	0.114986	0.03283	0	0.039229
صفی آباد	0	0.088642	0.014274	0	0

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

جدول (۱۱): مقدار جریان‌های خروجی و ورودی مثبت برای هر یک از آلترناتیوها

رتبه‌بندی	Φ	φ^-	φ^+	روستا
1	0.138238	0.004757	0.142995	خواجه جمالی
5	-0.13146	0.13468	0.003221	ده زیر
2	0.017707	0.040639	0.058346	جزین
3	0.012275	0.034487	0.046761	طشک
4	-0.03676	0.062491	0.025729	صفی آباد

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

نتیجه‌گیری

روستاها در عصر حاضر با تحولات و تهدیدات گسترده‌ای روبرو هستند، از این رو تضمین و تداوم حیات و بقا روستاها نیازمند یافتن راه‌حل‌ها و روش‌های جدید مقابله با مشکلات می‌باشند که به نوآوری، ابداع، خلق محصولات، فرایندها و روش‌های جدید بستگی زیادی دارد. برای نیل به این هدف، مدیران باید به روش‌هایی روی آورند که متناسب با شرایط مکانی و ظرفیت‌ها و قابلیت‌های روستاها باشد. کارآفرینی یکی از روش‌هایی است که فرصت‌های جدیدی را برای کارآفرینان ایجاد می‌کند که می‌توانند درآمدشان را بهبود ببخشند، دارائی و سرمایه خود را افزایش دهند و روی هم رفته استاندارد زندگی در جوامع روستایی را در نتیجه تشکیلات اقتصادی جدید در کسب و کارهای کوچک و متوسط رشد دهند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بالا بودن سطح تحصیلات (اکثر پاسخگویان تحصیلات دانشگاهی داشته‌اند) شرایط آموزشی لازم برای پذیرش، آموزش و بکارگیری کارآفرینی در روستاها فراهم می‌کند و با توجه به اینکه بیشتر اشتغال روستاها مربوط به بخش کشاورزی می‌باشد بهتر است که اگر کارآفرینی صورت می‌گیرد، در جهت توسعه و تکمیل این بخش اقتصادی باشد به طوری که طی محاسبه‌ای که با روستائیان صورت گرفت، آن‌ها معتقد بودند که اگر قرار باشد کارآفرینی صورت گیرد بهتر است در زمینه‌های صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، گسترش کشت گلخانه‌ای، گسترش مرغداری و دامداری‌های صنعتی و ایجاد کارگاه‌های صنایع دستی به ویژه قالی‌بافی باشد. دسترسی به عوامل تولید (زمین، سرمایه، نیروی انسانی)

بدین ترتیب مشخص شد که روستاهای خواجه جمالی با توجه به شاخص‌های ۳ گانه مورد بررسی برای توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی بالاترین رتبه را دارا بودند و روستای ده زیر پایین‌ترین رتبه را داشته است.

جهت بررسی فرضیه پنجم و ارتباط ویژگی‌های شخصی با کارآفرینی (گویه‌های عینی) و شاخص‌های مربوطه (گویه‌های ذهنی) از همبستگی استفاده گردید. نتایج نشان‌دهنده عدم وجود رابطه بین متغیر سن و تعداد خانوار با کارفرینی است. بین سواد با کارآفرینی (اقتصادی و اجتماعی) در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ همچنین بین شغل و مالکیت زمین‌های زراعی (با احتمال خطای ۰/۰۵ درصد) با شاخص اقتصادی همبستگی معنی‌داری حاکم است. درآمد افراد نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد انگیزه برای شروع کسب و کار جدید دارد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین درآمد و کارآفرینی به خصوص در زمینه اقتصادی و اجتماعی رابطه مستقیم و معنی‌داری برقرار است.

جدول (۱۲): ارتباط بین ویژگی‌های شخصی و کارآفرینی

		sen	savad	khanevar	shoghl	daramad
eghtesadi	P-C	.148	.391**	-.077	.334*	.396**
	Sig	.140	.003	.443	.018	.003
	N	305	305	305	305	305
ejtemaei	P-C	-.014	.390**	-.122	-.064	.299*
	Sig	.887	.003	.223	.523	.046
	N	305	305	305	305	305
zirsakhti	P-C	.021	.054	-.035	.065	.079
	Sig	.834	.591	.726	.517	.434
	N	305	305	305	305	305
karafarini	P-C	.121	.317**	-.077	-.168	.231*
	Sig	.234	.001	.453	.099	.022
	N	305	305	305	305	305

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

صنعتی و ایجاد کارگاه‌های صنایع دستی به ویژه قالی‌بافی پیشنهاد می‌گردد.

- با توجه به اینکه سطح پس‌اندازها و سرمایه‌های مالی در روستاها پایین است و عامل‌های اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی در روستاها وجود دارد، کمک‌های نهادهای دولتی، ارائه وام‌های بدون بهره و یا با بهره پایین توسط بانک‌ها و کاهش بوروکراسی‌های اداری برای انجام کسب‌وکارهای کوچک، مثر ثمر خواهد بود.

- ایجاد تعاونی‌های مشارکتی، گروهی و نهادهای مردمی جهت جذب افراد خلاق و کارآفرین به خصوص در روستای خواجه جمالی.

- با توجه به اینکه عامل زیرساختی در توسعه کارآفرینی این منطقه تأثیر به‌سزایی دارد، لزوم توجه بیشتر به این بعد باید مورد توجه مسئولان قرار گیرد.

منابع

۱. پاسبان، فاطمه. (۱۳۸۳). نقش زنان کارآفرین در توسعه روستایی کشورهای در حال توسعه؛ مجموعه مقالات کنفرانس توسعه روستایی؛ چالش‌ها و چشم‌اندازها؛ تهران، موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.
۲. رضوانی، محمدرضا، نجارزاده، محمد. (۱۳۸۷). بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرایند توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان برآن جنوبی، شهرستان اصفهان)، توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره دوم.
۳. رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمدالله و رضوی، سیدحسین. (۱۳۸۹). راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان خداآبده، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۴.
۴. فراهانی، حسین، حاجی حسینی، سمیرا. (۱۳۹۲). ارزیابی ظرفیت‌های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان مطالعه موردی: روستاهای بخش شال شهرستان بوئین‌زهرا، پژوهش‌های روستایی، دوره ۴، شماره ۴.

5. Achintya, Sri. 2003. Entrepreneurship: concept and definition. Associate Faculty Member Indian Institute of Entrepreneurship, in: Ummu Hania, Ilma Nurul Rachmaniaa, Santi

از جمله عامل‌های موجود در روستاها است که نشان از وجود عوامل تولید به خصوص نیروی انسانی تحصیل کرده و زمین کافی است اما به دلیل عدم حمایت کافی ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی از کسب‌وکار کوچک و نبود تسهیلات، آن‌ها برای توسعه کارآفرینی با مشکل مواجه شده‌اند. همچنین بالا بودن مشارکت زنان و دختران روستایی در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی می‌تواند زمینه کسب‌وکار جدید به خصوص در زمینه صنایع دستی را فراهم کند اما آن‌ها از یک طرف توان مالی کافی و از طرف دیگر آموزش و مهارت لازم جهت شروع این کار را ندارند و برنامه و کارگاه آموزش لازم در مناطق روستایی جهت بالا بردن سطح آگاهی و دانش فنی وجود ندارد و این چالش بر بیکاری روستایی دامن زده است. همچنین بر اساس نتایج آزمون فرضیات می‌توان گفت که عامل‌های سه‌گانه اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی کارآفرینی شرایط مطلوبی را در روستاها ندارند ولی به دلیل وجود همبستگی با افزایش یکی از عامل‌ها می‌توان سایر عامل‌ها را گسترده و شکوفا ساخت و از آنجایی که در این بین ظرفیت زیرساختی بیشترین تأثیر را داشته است، با بهبود بیشتر این بعد می‌توان شرایط را برای گسترش کارآفرینی تسهیل نمود. همچنین در بین روستاها، روستای خواجه جمالی بیشترین ظرفیت از نظر شاخص‌های سه‌گانه در مقایسه با دیگر روستاها داشته است. در بین ویژگی‌های فردی نیز درآمد و سواد رابطه مستقیم و معنی‌داری با شاخص‌های کارآفرینی داشته‌اند.

پیشنهادها

در راستای نتایج تحقیق پیشنهادها زیر ارائه می‌گردد:

- با توجه به بالا بودن سطح تحصیلات و علاقه جوانان به کسب‌وکارهای کوچک، آموزش، برگزاری کارگاه‌های دانش فنی و ترویج این گونه مشاغل می‌تواند جهت توسعه روستاهای منطقه کارساز باشد.

- با توجه به اینکه اکثر شاغلین منطقه کشاورزی می‌باشند، توسعه صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، گسترش کشت گلخانه‌ای، گسترش مرغداری و دامداری‌های

- electric cooperatives, Western Kentucky University and Noel D. North Georgia College and State University.
16. J. Goetz, Stephan et al., (2010), Evaluating U.S. Rural Entrepreneurship Policy, the journal of regional analysis & policy, 40, 20-33, <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/132438/2/10-1-2.pdf>.
  17. K. Shetty, Naveen, (2008), Microfinance for Micro Enterprise Development: An Inquiry for a New Paradigm, The Icfai Journal of Financial Economics, Vol. VI, No. 1, 88-98.
  18. M. Markley, Deborah, (2006), a Framework for Developing Rural Entrepreneurship, Economic Development America, in this Issue: Rural Entrepreneurship and Innovative Leadership, 4-6, <http://www.entreworks.net/Download/SupportingRuralEntrepreneurship.pdf>.
  19. Popescu, Nelu Eugen, (2013), The Evolution of Entrepreneurship Activity Indicators in Two European Countries, Procedia Economics and Finance 6, 562 - 572, <http://ac.els-cdn.com>.
  20. Reagan, B. (2002), Are high-growth entrepreneurs building the rural economy?, federal reserve bank of Kansas City.
  21. Shane, S., Venkataraman, S., 2000. The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review* 25 (1), 217-226.
  22. Singh, Naresh, (2002), Institutionalisation of Rural Entrepreneurship through NGOs: Introspection from the Case Studies, *Journal of Entrepreneurship*, 11: 55-73, <http://joe.sagepub.com/content/11/1/55.full.pdf+html>.
  23. Situmorang, Dohar Bob M and Mirzanti, Isti Raafaldini, (2012), Social entrepreneurship to develop ecotourism, *Procedia Economics and Finance*, 4, 398 - 405, www.sciencedirect.com.
  24. Smart, D.T., & Conant, J.S. (1994). Entrepreneurial orientation, distinctive marketing competencies and organizational performance. *Journal of Applied Business Research*, 10(3), 28-38.
  25. Stefanescu, Daniela & Angela On, (2012), Entrepreneurship and sustainable development in European countries before and during the international crisis, *Procedia - Social and*
  - Setyaningsiha, Rucita Cahyawati Putri, (2012), Patterns of Indonesian Women Entrepreneurship, *Procedia Economics and Finance* 4 (2012) 274 - 285, Available online at www.sciencedirect.com
  6. Afrin, Sharmina, Nazrul Islam and Shahid Uddin Ahmed, (2010), Microcredit and Rural Women Entrepreneurship Development in Bangladesh: A Multivariate Model, *Journal of Business and Management* - Vol. 16, No. 1, 9-37.
  7. Apollonia, B., et al., (2013), Socializing entrepreneurship, *Procedia Computer Science*, 22 349 - 358, www.sciencedirect.com.
  8. Ashomre, C., (2004). Criteria for youth entrepreneurship, Education, Columbus.
  9. Covin, J.G., & Slevin, D.P. (1989). Strategic management of small firms in hostile and benign environments. *Strategic Management Journal*, 10(11), 75-87.
  10. Erik R. Pages, (2006), Supporting Rural Entrepreneurship, Economic Development America, in this Issue: Rural Entrepreneurship and Innovative Leadership", 4-6, <http://www.entreworks.net/Download/SupportingRuralEntrepreneurship.pdf>.
  11. Figueira, J., Smet, Y., and Brans, J.P., 2004, Methods for Sorting and Clustering Problems: Promethee Tri and Prpmethee Cluster, www.vub.ac.be.
  12. Folmer, Henk. Dutta, Subrata and Han Oud, (2010), Determinants of Rural Industrial Entrepreneurship of Farmers in West Bengal: A Structural Equations Approach, *International Regional Science Review*, 33(4) 367-396, <http://irx.sagepub.com/content/33/4/367.full.pdf+html>.
  13. Hart, D.M., 2003. Entrepreneurship Policy: what it is and where it came from. In: Thomas Gries and Wim Naudé, *Entrepreneurship and human development: A capability approach*, (2011), *Journal of Public Economics*, 95, 216-224.
  14. Heaton, J., 2005, *Developing Entrepreneurs: An Examination of Systematic Approach's to Entrepreneurial Development For Rural Areas*, Illinois Institute For Rural Affairs, Rural Research Report.
  15. Heriot, k. (2002), A new approach to rural entrepreneurship: A case study of two rural

28. Verheul, I. et al. (2001), An eclectic theory of entrepreneurship, Tinbergen Institute Discussion Paper. Indianapolis: Institute for Development Strategies, Indiana University.

Behavioral Sciences 58 , 889 – 898, www.sciencedirect.com.

26. Stefanescu, Daniela, (2012), Entrepreneurship in international perspective, *Procedia Economics and Finance* 3, 193 – 198, www.sciencedirect.com.

27. Ulhøi, J.P, (2005), the social dimensions of entrepreneurship, *Technovation*, 25, 939-946, www.elsevier.com/locate/technovation.